

International
**SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL**

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:34
sssjournal.com

pp.2409-2415
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 14/03/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 20/05/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 20.05.2019

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA'NIN ÇAĞLARDA ADLI ŞİİRİNDE SÛFİYANE BİR ZAMAN SÖYLEMİ

A TIME SURVEILLANCE IN THE POEM ÇAĞLARDA OF FAZIL HUSNU DAĞLARCA

Hamza AYDOĞDU

Millî Eğitim Bakanlığı, İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi
Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1429>

Reference : Aydoğdu, H. (2019). "Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Çağlarda Adlı Şiirinde Sûfiyane Bir Zaman Söylemi", *International Social Sciences Studies Journal*, 5(34):2409-2415.

ÖZ

Fazıl Hüsnü Dağlarca, Türk şiirinin en üretken şairlerindedir. Yetmiş yılı aşkın yazın hayatı boyunca sahip olduğu geniş ve zengin bilgi birikimiyle yapı, ses ve söyleyiş bakımından özgün bir çizgi yakalamayı başarmıştır. Metafizik, bireysel, toplumsal, tarihsel ve millî temalar etrafında teşekkül eden şiirleriyle şiir gündemini daima canlı tutan Dağlarca, sadece yaşadığı dönemde değil kendisinden sonraki dönemlerde de genç kuşakları etkilemeyi başarmıştır.

Fazıl Hüsnü Dağlarca ölüm, varlık, aşk, cinsellik, arkadaşlık, yalnızlık, geçmiş zaman, yaratılış, mutluluk, vatan, tarih şuuru, çocukluk gibi temaların yanı sıra zaman konusuna da birçok şiirinde yer vermiştir. Bu çalışmada Dağlarca'nın 'zaman,' 'an,' 'lahza,' 'süre,' 'vakit' ve 'saat' gibi adlarla nitelediği zaman anlayışı, *Çağlarda* adlı şiir üzerinden incelenecektir. Ayrıca Dağlarca'nın bu şiirinde Augustinus'un çizgisel zaman anlayışıyla benzerliklere sahip olan İslam tasavvufunun "daimî oluş" anlayışını ne şekilde ortaya koyduğu da açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fazıl Hüsnü Dağlarca, şiir çözümlemesi, *Çağlarda*, zaman olgusu, çizgisel zaman anlayışı, tasavvufi zaman söylemi

ABSTRACT

Fazıl Hüsnü Dağlarca is the most productive poets of Turkish poetry. With more than seventy years of extensive and rich knowledge that he has had throughout his writing life, he has managed to catch a unique line in terms of structure, voice and speech. Having kept his poetry agenda alive with his poetry formed around metaphysical, individual, social, historical and national themes, Dağlarca has succeeded to influence not only in the period he lived but also in his later generations.

Fazıl Hüsnü has given many poems in the theme of time as well as themes such as death, existence, love, sexuality, friendship, loneliness, past time, creation, happiness, motherland, history consciousness, childhood. In this study, the understanding of time that Dağlarca describes as 'moment,' 'instant,' 'duration,' 'time' and 'hour' will be examined through poetry called *Çağlarda*. Furthermore, in this poem of Dağlarca, The understanding of "permanent formation" of Islamic mysticism that possesses similarities with Augustinus's the linear sense of time, will be explained

Keywords: Fazıl Hüsnü Dağlarca, poetry analysis, *Çağlarda*, time case, linear sense of time, mystic time discourse

1. GİRİŞ

Türk şiirinin en çok eser veren şairlerinden biri olan Fazıl Hüsnü Dağlarca (1914-2008), yaşamını şiire adanmış bir sanatçı olarak hem kendisinden önceki şiir geleneğini, hem de kendi dönemindeki şiir anlayışını bilen, geniş ve zengin bilgi birikimine sahip bir şairdir. Bu nedenle şiirlerinde yapı, ses ve söyleyiş unsurları bakımından özgün bir çizgi yakalamayı başarmıştır. Şiir yaşamının ilk

evrelerinde her şair gibi etkilenmeler olmasına rağmen, Dağlarca hiçbir akım içinde yer almayarak, kısa süre sonra kendisine özgü bir şiir geliştirmiştir. Yaşamı boyunca pek çok eser veren Dağlarca, şiirlerinde sağlam bir dize kurgusu, geniş ve zengin imaj dünyası, ses ve anlamı birleştirme becerisi ile Türk şiirinde derin izler bırakarak, genç kuşak şairleri etkileyen bir şair olmuştur.

Arap edebiyatında “şair-i sahir” (büyücü - büyüleyici şair), Acem edebiyatında ise “câdû-suhen” (büyülercesine söz söyleyen) olarak anılan Dağlarca’yı nitelenmek için Türk edebiyatında da “Memet Fuat’ın ‘şiir fabrikası’, Cemal Süreya’nın ‘şiir tankeri’, Attilâ İlhan’ın ‘şiir imparatorluğu’, Doğan Hızlan’ın ‘tek başına bir okul’, Erdoğan Alkan’ın ‘şiirin Tanrısı’ ve Sait Maden’in ‘söz büyücüsü’ (Yeşilkurt, 2010: VII) gibi çeşitli tanımlamalara başvurulmuştur.

Dağlarca gibi şiir sanatında öncü sayılabilecek sanatçılar, yalnızca yazdıkları şiirlerle değil sanatları hakkındaki görüşleriyle de edebiyat çevresinde ilgi odağı olmuşlardır. Her ne kadar Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Haşım, Orhan Veli Kanık, Necip Fazıl Kısakürek gibi bir manifesto yazmamış olsa da şiir sanatıyla ilgili düşüncelerini pek çok söyleşi ve şiirinde dile getirmiştir. Örneğin Dağlarca, Zeynep Oral ile yaptığı bir söyleşide şiirin yapısı ile ilgili şunları ifade etmiştir: “Şiir yapısı üzerinde kılık kıyafet yoklaması gibi titizlik gösteririm. Beş bin kişiyi önüme dizsinler, hangisinin düğmesinin açık olduğunu görürüm. Kitaptaki sözcükleri de öyle...” (Oral, 1996: 3) Feridun Andaç’la yaptığı benzer bir konuşmada ise “Okuduğum bütün şiirlerde, başka şairlerin şiirlerinde demek istiyorum, ilk bakışım o şairin işçiliğidir. Şairlerin çoğu işçilikten yoksundurlar. Bu gizi ölene dek anlamazlar. Hiçbir şairi bu bakımdan kendime örnek almadım” (Andaç, 2002: 14) diyen şair, şiir işçiliğine ne kadar önem verdiğini açıkça belirtmektedir. Şiirin yapısına bu kadar önem veren Dağlarca için vezin ve uyak, şiirin olmazsa olmaz iki temel bileşeni durumundadır. Vezinle ilgili “Bir ozan kendi dilindeki bütün vezinleri en az biner kez avucundan geçirmelidir. En uzaktan işittiği iki sözcükten, onun hangi vezinde yazıldığını anlamalıdır. Kullansın kullanmasın bütün vezinlerle içli dışlı olmalıdır.” (Özdemir, 1998: 75) diyen Dağlarca’nın uyağın kullanımıyla ilgili sarf ettiği sözler de şiire bakışımı ifade etmesi açısından oldukça önemlidir: “Uyaklar başlı başına belki de beş yıllık bir eğitim istemekte. Ne yazık ki bu çabayı harcamadan, bu alışkanlığı kazanmadan şiir yazmaya başlayan arkadaşlarımız, doğru kapıları açamamaktadır” (Özdemir, 1998: 75).

“Kendi diliyle düşünemeyen -hangi dili öğrenirse öğrensin- başka bir dille de düşünemez. Bunun en küçük örneği benim küçücük başarımdır, ben dilimi bu kadar sevmesem başarısız olurum” (Yalçın, 2003: 13) diyerek şair olarak başarılı olmasının nedenini de Türkçeye hâkim olmasına bağlayan Dağlarca, aynı zamanda toplumcu şiir yazmanın mecburi bir görev olduğu söylemiştir. Ona göre bir şair ülkesini iyi bilmeli ve dünyada olup bitenlerin dışında kalmamalıdır: “Bir kere yurdunun tarihini, coğrafyasını, sosyal davalarını, halkının bütün yaşantısını, şiir yanında yazı sanatlarının hepsini bilmesi, yeryüzü üstüne de olabildiğince bilgi sahibi olması elbette gereklidir” (Süreya ve diğerleri, 1980: 96).

Şiirle ilgilendiği süre zarfında şiir okurunun zihninde yer edinecek pek çok şiir yazar Dağlarca’nın şiirlerinde kullandığı temaları metafizik, bireysel, toplumsal ve ekonomik, tarihsel ve millî temalar olmak üzere toplam dört bölümde incelemek mümkündür. Metafizik temalar: “Allah”, “Birlik”, “İlahî aşk”, “Varlık”, “Ütopya”, “Ölüm”, “Evrenin kaynağı”, “Evrenin yaratılış sebebi”, “Zaman”. Bireysel temalar: “Aşk ve cinsellik”, “Kadın”, “Çocuk”, “Arkadaşlık”, “Yalnızlık”, “Uyku ve uykusuzluk”, “Mutluluk”, “Anı”, “İçkiye düşkünlük”. Toplumsal ve ekonomik temalar: “Batılılaşma”, “Batı dünyası içinde Amerika”, “Eski medeniyetler”, “Anadolu coğrafyası”, “Sömürü”. Tarihsel ve Millî temalar ise: “Malazgirt zaferi”, “İstanbul’un fethi”, “İstanbul’un Türkleşmesi”, “Çanakkale savaşı”, “Türkiye ve Türkler”, “Vatan”, “Mehmetçik”, “Millî mücadele”, “Menemen olayı”, “28-29 Nisan olayları” ve “Gazi Mustafa Kemal Atatürk” şeklinde sıralanabilir.

2. ÇAĞLARDA ŞİİRİNİN ANLAM VE YAPI EKSENİNDE ÇÖZÜMLENMESİ

“Fazıl Hüsnü Dağlarca birçok şiirinde zaman konusunu işler. Bu konu karşımıza çeşitli adlarda çıkar: ‘Zaman,’ ‘an’, ‘lahza’, ‘süre’, ‘vakit’ ve ‘saat’.” (Yeşilkurt, 2010: 103) Dağlarca, “Şiirle Yaşarım” adlı yazısında zaman ile ilgili düşüncelerini sıralarken zamanın göreceli oluşuna değinmekle kalmayarak zamanı oluşturan her birimin dahi çeşitli durumlara göre anlık olarak değişebileceğini vurgular:

Kimi gün yüz yıldır kimi gün bir dakika. Her günün yirmi dört saat olduğunu nereden anladınız? Saat kavramı, saat denilen gerecin çitçitıyla verdiği kavramdır. Oysa insanın saati yoğunluğu, derinliği, uzaklığı yakınlığına göre değişir. Dişi ağrıyan adam sabaha kadar bir Fransız devrimi süresini yaşar. Oysa Çamlıca’da yapılmış bir güzel gezi bir an olabilir. (Dağlarca, 1982: 37)

Dağlarca gibi şiirlerinde zaman olgusunu ele alan pek çok şair, zaman kavramını tanımlamaya çalışırken geçmiş dönemlerde bu konuyu öğretilerinin odağına alan filozof veya düşünce akımlarından etkilenmişlerdir. Genel bir bakış açısıyla ifade edilecekse zamana ilişkin bu yaklaşımların zamanın döngüsel veya çizgisel oluşu etrafında teşekkül ettiği görülür.

Fizik adlı eserinde “zaman var mıdır, eğer var ise onun doğası nasıldır?” gibi sorulardan hareketle zaman kavramını ele alan Aristoteles, zamanı var ile yok arasında somutlanamaz bir biçim olarak tarif eder. Ona göre “zamanın bir parçası var olmuştur, ama artık yoktur, öteki parçası ise henüz yoktur, ancak var olacaktır. Hem sınırsız zaman, hem de ele alınan zaman bu parçalardan oluşmaktadır. Bu nedenle de var olmayanlardan oluşan bir şey varlıktan pay alamaz” (Karadaş, 2015: 325). Bu düşünceden hareketle Aristoteles, “şimdiki an”ı zamanın bir parçası olarak kabul etmeyerek geçmiş ile gelecek zamanı bağlayan ve aynı zamanda onlarla sınır oluşturan zamanın sürekliliği ve bağlantısı olarak kabul eder. Aristoteles’in harekete bağlı bir oluşum olduğunu düşündüğü zaman tanımına göre ise zamanın, devinimden bağımsız olarak kendi başına var olması mümkün değildir. Eşit ve zamandaş nesnelerin sayısı her yerde aynı olduğundan devinimler değişik ve ayrı olsa da, zaman her yerde aynıdır. Sonuç olarak temel devinim çembersel bir yer değiştirme olduğundan, yer değiştirmeyle ölçülen zamanın da çembersel sürekli bir akışı vardır. (Aristoteles, 1996: 37-39)

Aristoteles’in döngüsel zaman anlayışına karşılık Aurelius Augustinus çizgisel bir zaman anlayışını öne sürerek zamanın ezeli ve ebedi olan Tanrı’dan bağımsız ele alınamayacağını öne sürer. “Zaman nedir?” sorusunu “Hiçbir şey olmamış olsaydı, geçmiş zaman olmazdı; hiçbir şey olacak olmasaydı gelecek zaman olmazdı; hiçbir şey olmasa şimdiki zaman olmazdı” (Augustinus ve diğerleri, 2007: 39) diyerek açıklamaya çalışan Augustinus’a göre zaman; geçmiş, şu an ve gelecekte oluşmasına rağmen geçmiş artık var olmadığı ve gelecek de henüz yaşanmadığı için bunlar hükümsüzdür gerçekten var olan zaman sadece ‘şu an’dır.

Geçmiş zaman artık olmadığı, gelecek zaman ise henüz yaşanmadığı için sadece şimdiki zamanı ölçebileceğimizi ifade eden Augustinus, geçmiş zamanın varlığına ancak belleğimizde kalan bazı imgelerin şimdiki zamanda ortaya çıkmasıyla ve gelecek zamanın varlığının ise gerçekleşmesi muhtemel olan kimi durumların şimdiki zamanda görünen işaretlerinden anlaşılacağını ileri sürmektedir. Augustinus, ancak ruhunda ölçebildiğini öne sürdüğü zamanı üçe ayırır: Geçmiştekilere ilişkin şimdiki zaman, şimdikiilere ilişkin şimdiki zaman ve gelecektekilere ilişkin şimdiki zaman. Bu üç zaman sadece zihindedir. Geçmiştekilere ilişkin şimdiki zaman bellek, şimdikiilere ilişkin şimdiki zaman sezgi, gelecektekilere ilişkin şimdiki zaman ise beklenti olarak vardır (Augustinus, 1997: 258-261).

Zamanla ilgili yapılmış olan bu tanımlamalar karşısında Dağlarca da zaman anlayışını daha çok Augustinus’un çizgisel zaman anlayışıyla benzerliklere sahip olan İslam tasavvufunun “daimî oluş” anlayışına dayandırmaktadır. Nitekim tasavvuf ehli olan sûfîler, zamanın bütünlüğünü oluşturan her ‘an’ı hakikatle eşdeğer tutmaktadırlar:

Zamanın hakikati, andan ibarettir ve anların, yani zamanın bölünmez cüzlerinin birbiri ardınca gelmesinden meydana çıkan bir daimiliğe biz, zaman demedeyiz. Nehir daima akmadadır ve akan cüzleri, bir daha geri gelmemede ve her an yeni cüzler akıp gitmektedir. Fakat nehrin daimiliği bize nehrin varlığını anlatmaktadır. (...) Kâinat da her an mutlak varlıktan sudur etmede ve sudur eden âlem, her an içinde gene o varlığa kavuşmada, böylece bütün âlem, bütün cüzleriyle her an yeniden yeniye izafî bir varlıkla var olmaktadır (Gölpınarlı, 1999: 157).

Tasavvufî temele oturttuğu zamanın devamlılığıyla ilgili düşüncesini, “Çocuk ve Allah” adlı şiir kitabında: “Lahzalarda gelir uzaklardan / Lahzalarla giden varlıklarım.” (Azadedin Işıkları s. 54) ve “Bir an, akşamın fikirden geçmesi, / İlk insandan son insana kadar, daima. / Kendimi ve herkesi boşlukta hissediyorum / Dairemsi bir müddet iniyor ruhuma.” (Kâinatın Akşam Yoklaması s. 242) diyerek açık bir şekilde ifade eden Dağlarca, aynı düşünceyi *Çağlarda* adlı şiirinde örtülü bir biçimde dillendirir. Nitekim sekiz cüz/parçadan oluşan şiir incelendiğinde Dağlarca’nın yukarıda Gölpınarlı’nın da işaret ettiği “zamanın bölünmez cüzlerinin birbiri ardınca gelmesinden meydana çıkan bir daimiliğe” (Gölpınarlı, 1999: 157) parçadan bütüne doğru yol alan bir döngüyle ulaşmaya çalıştığı görülmektedir.

Yapraklar kımıldamış,
Yanmış kollu dev lâmbalar,
Anlarımdan.
Haberler, ağaran güneşe karşı,
Doğan buzağylarla, çobanlarımdan.

Bütün yollarını yitirenler,
Çeteler, cüzamlılar, korkaklar, hepsi,
Alsın alsın gecelerini,
Cümlesi hanlarımdan.

Yürür,
Bin biçimle, sıcak sıcak, halı;
Oynar, oynaşır,
Binbir sevinçle, ipek,
Dostluğum dağılır uzak insanlara
Ülkeler dilince,
Kervanlarımdan. (“Çağlarda”, s. 687)

Dağlarca’nın İslam tasavvufunun “daimî oluş” anlayışından hareketle yaşamdaki değişim, dönüşüm ve oluşu anlattığı bu şiirde matematiksel zaman tekdüze bir biçimde ilerlerken her an/sürez; yeni bir an olarak ortaya çıktığı gibi zaman, yaşama türlü türlü şekillerde yansımaktadır. Yaprakların kımıldaması, kollu dev lambaların yanması ve nihayet güneşin doğmasına yakın saatlerde çobanların doğan buzağyları duyurması; yaşamın döngüsünde birer andan ibarettir. Üstelik bu an, aynı zamanda pek çok yerde değişik şekillerde kendini göstermektedir. Çobanların yeni doğan buzağyları haber vermelerini sağlayan gün doğumu aynı zamanda bütün yollarını yitirenlerin, çetelerin, cüzamlıların ve korkakların bir hana sığınarak geçirdikleri gecenin bitimidir. Gece ve gündüz farklı coğrafyalarda, farklı mekânlarda birbirini bu şekilde izlerken “bütün âlem, bütün cüzleriyle her an yeniden yeniye izafî bir varlıkla var olmaktadır” (Gölpınarlı, 1999: 157).

Halılar bin biçimle, sıcak sıcak yürür; ipek bin bir sevinçle oynar, oynar ve dostluk kervanlar aracılığıyla ülkeden ülkeye dağılır.

Çakır gözleri varmış, yumuşak elleri,
Yanaklarında güller açarmış.
Verilmişler,
Kara toprağa,
Soy soy,
Selamlar gelir canlarımdan. (“Çağlarda”, s. 688)

Kendisiyle yapılan bir söyleşide: “Ölüm, aslında yeryüzünde doğumdan daha büyük bir olaydır. Çünkü doğarken bilinçsiziz. Bu kavramın dışındayız, sonradan bunu anlıyoruz. Ölüm öyle değil, sanki büyük bir bilinçle ona ulaşıyoruz. Ölüm geldiği zaman bilincimizin en olgun çağında oluyor kişi çoğu kez. Ben bunu çok yazmışımdır. Bu usumun duyarlılığımın alamayacağı kadar büyük bir olaydır” (Süreya ve diğerleri, 1980: 105). diyerek büyük bir bilinçle ulaştığımız ölümün, akılla izah edilemeyeceğini belirten Dağlarca; zamanın sonsuz akışı karşısında yaşamın geçiciliğini ve zamanın daimi oluşunu şiirin bu bölümünde ölüm kavramıyla birlikte vermektedir: İster yanaklarında güller açsın ister çakır gözleri ve yumuşacık elleri olsun her beden bir gün ölümü tadacak ve kara toprağa verilecektir. Üstelik ölüm gerçeğinin tekil bir eylem olmadığını; sonsuz bir döngü içerisinde tekrarlandığını da “soy soy” ifadesinden anlamak mümkündür.

Baktım ki, şehirlerce sonsuz, şehirlerce aydınlık.
Dağları geri aldım,
Ceylanlarımdan.
Evin tadı genişledi, tertemiz,
Perdeler açıldı,
Karşı pencerelerde.
Uçtu büyük yalnızlıklar,
Dört yana alanlarımdan. (“Çağlarda”, s. 688)

Şair, şiirin bu bölümünde adeta bir önceki bölümde ele aldığı ölüm duygusunun kasvetini dağıtmak ister. Şiirin ilk üç bölümünün devamı olarak düşünebileceğimiz bu bölümde zaman penceresini tekrar nesnel dünyanın gerçekliğine açan şair, dış dünyada görülen ve çoğu zaman olumsuzluk olarak değerlendirilen durumların salt bizim düşüncemizden ibaret olduğunu diyalektik bir yöntemle ortaya koyar: Kendileriyle baş başa kalanlar ve dolayısıyla yalnızlık duygusu tarafından kuşatılanlar, aydınlıkla birlikte yalnızlıklarından arınırlar. Sonuçta karşılıklı duran evlerin perdelerinin açılması; yaşamın/yaşamının bir belirtisi olduğu kadar evlerin içinin aydınlanmasına, ayrıntıların daha belirginleşmesine de olanak tanımaktadır.

Şairin bu dizeleri Berkeley’in “bir ideanın varoluşu algılanmasından başka bir şey değildir” (Berkeley, 1996: 36). düşüncesini hatırlatır. Nitekim şiirin bir sonraki bölümünde Dağlarca, Berkeley’in de ifade ettiği; insanların, evlerin, dağların, ırmakların kısacası tüm duyular tarafından algılanan nesnelere algılanmaktan ayrı doğal ya da gerçek bir var oluşlarının olmadığı şeklindeki düşüncesine benzer şeyler söyler:

Çağlarla düşündüm altın saraylarda
Toprak damlardan uyandım.
Sultan oldum,
Tek tek,

Vazgeçtim sultanlarımdan. (“Çağlarda”, s. 688)

Nesnel dünyanın birer gerçekliği olan makam, şan, şöhret ve sultanlık; ister toprak damlardan uyanılarak ister altın saraylardan düşünülerek ulaşılsın bunların tamamı eninde sonunda tek tek kıymetini yitirir, silinir ve hatta unutulur. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın, bu düşüncesi *Havaya Çizilen Dünya* adlı kitabında yer alan “Hüvelbâkî” adlı şiirin özünü oluşturan düşünceyle de yakından ilişkilidir: *Bahar ses gibi soluyor, / Zaman seslere doluyor. / Yerler, gökler kayboluyor / Yerler, gökler: Hüvelbâkî* (Dağlarca, 1999: 87) Nitekim şiirin yedinci bölümünde:

Muhammet,

Daima gülümser.

İsa,

Affetmiş.

Yedi cihanı verdim,

Aldığım bu dünya, imanlarımdan. (“Çağlarda”, s. 688)

Şiirin bu bölümünde Dağlarca, zamanı dolduran seslere işaret ederek Hz. Muhammed'in gülümsemesiyle ve Hz. İsa'nın da affediciliğiyle hatırlandığını ve onların öğretileri aracılığıyla yedi cihandan geçildiğini belirterek zamanla ilgili düşüncelerini mistik/metafizik bir noktaya erdirtir. Dağlarca'nın ulaştığı bu metafizik düşünce, Cavit Sunar'ın “görünen âlemin arkasındaki görünmeyenin şuuru ifadesi, metafiziğin bilinen âlemin arkasındaki âlem” (Sunar, 1966: 28) tanımıyla oldukça büyük benzerlik taşır. Zira şiirin son bölümünde şairin bu hususla ilgili “Uzanır aklın ötesinde, hür” deyişi oldukça önemli bir ifadedir. Bu dizede şairin, aklın ötesinde hür bir şekilde uzandığını söylediği şey, “görünen âlemin arkasındaki görünmeyenin şuuru ifadesi” (Sunar, 1966: 28) olduğu kadar aynı zamanda onun zamanla ilgili düşüncelerinin de özünü oluşturmaktadır.

Uzanır aklın ötesinde, hür.

Aşk kadar büyümüş,

Beyaz ama daha beyaz,

Kimler geçer, güzelim, kimler zamanlarımdan (“Çağlarda”, s. 688)

Şiirin son bölümünün çözümlemesi için yukarıda anlattığımız İslam tasavvufunun zaman anlayışını tekrar anımsamak gerekir: “Nehir daima akmadadır ve akan cüzleri, bir daha geri gelmemede ve her an yeni cüzler akıp gitmektedir. Fakat nehrin daimiliği bize nehrin varlığını anlatmaktadır” (Gölpınarlı, 1999: 157). Dağlarca'nın da varlığını aşkla ilişkilendirdiği ve idrak sınırlarının dışında hür bir şekilde uzandığını söylediği bu nehirden kimler kimler geçmiştir. Bu nehir durmadan akmaktadır ve akan her cüz bir daha geri gelmemektedir. Bizler sadece o cüzlerin yaşamdaki birer yansımasını izlemekteyiz.

3. SONUÇ

Varoluşu ve doğanın arkasındaki yaratıcı gücü, kendine rehber olarak gören Dağlarca; bu şiirinde İslam tasavvufunun “daima oluş” düşüncesiyle ilişkili zaman anlayışını sûfilerinkine çok yaklaşan bir içduyum haliyle vererek mistik metafizik öğretilerin ağırlıklı olduğu bir zaman-insan ve evren algısı oluşturmuştur. İnsanı ve insana ait ölüm, fanilik, aşk, dostluk, yalnızlık gibi gerçekleri sezgi ve aklın senteziyle yoğuran şair; çok sesli bir şiir evreni yaratmıştır. Nesnel dünyanın birer gerçekliği olan bu kavramların şiirde bir üst kurmaca olarak örtük bir şekilde işlenen zaman kavramı ile imlendiği/imgelendiği bu şiirde dikkat çeken en önemli husus, şairin metaforik evren tasarımıdır. Şiir evrenini oluşturan duygu ve kavramları çağrışımlarıyla birlikte kullanan şair, kavramsal-bilişsel dünyamızı kapsayan örüntüleri harekete geçirerek kendinden çıkmayı, ötekine ulaşmayı telkin eder.

İslam kaynaklı bir mistisizmin etkisinin hissedildiği bu şiirde yaşamın değişik anlarına ayna tutan şair, matematiksel zaman tekdüze bir biçimde ilerlerken; her anın yeni bir an olarak ortaya çıktığını göstermeye çalışır. Hareket, değişme ve oluştan meydana gelen yaşamda görülen, düşünülen ve hatta bir ağırlığa sahip ne varsa; bunların tamamının zaman karşısındaki geçiciliği şiirde bir temrin gibi ilerler. Öyle ki şairin yaşama açtığı her pencerede baskın bir rölatiflik sezilir; adeta evrenin normatif yasalarının işlemediği, aklın ötesine uzanan bir gerçeklik olgusuna işaret edilir.

An/zaman, aşk, dostluk, ölüm, yalnızlık, yok oluş, şehir/ev hayatı ve vazgeçme gibi çok geniş bir kavram kadrosunu yaşamın kendi döngüsünde şiirsel bir anlatımla yeni bir ifade bütünlüğüne ulaştıran şair; bu döngüyü kimi yerde yüz yıllar bulacak kadar geniş bir zaman aralığına yayarak, insan idrakının dışında kozmik bir zaman konteksti yaratmaya çalışır. Nitekim Dağlarca bu şiiri, her ne kadar insan gerçeği üzerine kurmuş olsa da kendini doğadan soyutlayan insanın; evrenin efendisi olma yolunda kaybettiği özünü, yaşamın izafi gerçekliğinin dışında; kutsi bir kaynaktan aramayı önermesi şiirin en dikkat çeken özelliğidir. Bu durum hem şiirin hem de şairin tasavvufi yönüyle yakından ilişkilidir.

KAYNAKÇA

- ANDAÇ, Feridun. “Çağın Yansılarını Getirenler Tanıklıkların İzinde: Fazıl Hüsnü Dağlarca”, *Cumhuriyet*, 20 Ocak 2002, s. 14.
- ARİSTOTELES. (1996). *Fizik. Zaman Kavramı*, (Çev. S. Babür), Ankara: İmge.
- AUGUSTİNUS. (1997). *İtirafılar*, (Çev., D. Pamir,) İstanbul: Temuçin.
- Augustinus-Aristoteles- Heidegger, *Zaman Kavramı*, çev. Saffet Babür, İmge Kitabevi, Ankara, 2007.
- BERKELEY, George. *İnsan Bilgisinin İlkeleri Üzerine*, çev. Halil Turan, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1996, s.36.
- DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü, “Azadedin Işıkları”, *Çocuk ve Allah*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 1999.
- DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü, “Kâinatın Akşam Yoklaması”, *Çocuk ve Allah*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 1999.
- DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü, “Şiirle Yaşamım”, *Hürriyet Gösteri*, S 21, Ağustos 1982, s. 37-38.
- DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü, *Çağlarda, Bütün Şiirleri 1*, YKY, İstanbul 2008.
- DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü, *Çocuk ve Allah*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 1999.
- DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü, *Havaya Çizilen Dünya*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 1999.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki. *Mevlânâ Celâleddin: Hayatı- Eserleri- Felsefesi*, İnkılap Kitabevi, 1999, İstanbul.
- KARADAŞ, Nergiz (2015). Zaman Kavramına Kuramsal Yaklaşımlar ve İnternet’te Şimdiki Zaman Olgusu. *folklor/edebiyat*, C.21, S. 83, ss. 325-341.
- ORAL, Zeynep. “Edebiyatımızdan On İnsan Bin Yaşam: Fazıl Hüsnü Dağlarca”, *Milliyet Sanat*, Ekim 1996, s. 3.
- ÖZDEMİR, Nurdane. “Şiirin Koca Çınarı: Fazıl Hüsnü Dağlarca”, *Dil Dergisi*, S. 64, Şubat 1998, s. 75.
- SUNAR, Cavit. (1966). *Mistisizmin Ana Hatları*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- SÜREYA, Cemal – AKINCI, Gündüz – KUTLUK, İbrahim – SARAÇ, Tahsin. “Dağlarca’nın Dedikleri Demedikleri”, *Papirüs*, S. 1, Bahar 1980.
- YALÇIN, Murat. “Fazıl Hüsnü Dağlarca: 90 Yaşında Olmasam, Yürümesiz Kalmasam, Yakındı Irak Bana”, *Kitaplık*, S. 61, Mayıs 2003, s. 13-14.